

І. А. Коляда, Вадим Милько Кирило Розумовський

«...старайся схватить фортуна за чуб...»

Кирило Григорович Розумовський

Від авторів

Кирило Розумовський — останній гетьман України-Гетьманщини (1750–1764). Життя цієї людини — приклад неймовірної примхливості долі. З'явившись на світ у родині простого українського козака і почавши свою кар'єру з випасу громадської худоби, Кирило Розумовський завдяки своєму брату Олексію опиняється в Петербурзі, отримує блискучу на той час освіту і в 1746 році стає президентом Імператорської академії наук і мистецтв. А в 1750 році його чекає ще один несподіваний поворот долі — завдяки складній міжнародній обстановці російська імператриця Єлизавета Петрівна вирішує відновити в Україні інститут гетьманства, і вибір правительки падає на Кирила Розумовського.

Незважаючи на досить суперечливі оцінки діяльності останнього гетьмана України-Гетьманщини, необхідно зазначити, що К.

Розумовський, наскільки міг, намагався бути корисним своїй Батьківщині.

«Урядування Розумовського, — пише відомий історик Гетьманщини О. Лазаревський, — було більш тяжким од всіх його попередників, хоча, може бути, останній гетьман був найкращою людиною з усіх правителів XVIII віку».

Козацька Україна

У XVIII ст. Лівобережна Україна і Київ з невеликими околицями перебували у складі Росії, Правобережна з Прикарпаттям — у складі Польщі. Закарпаття й Буковина залишалися відповідно у складі Угорщини, що перейшла під Австрію, та Молдови, яка була васалом Османської імперії. Таким чином, територія, на якій проживало більше половини українців, знаходилася під владою Польщі, а приблизно чверть українців жила під владою Російської імперії.

На території Лівобережної України у цей час існувало три політичних утворення: Гетьманщина, або Малоросія, Запорізька Січ і Слобідська Україна.

Гетьманщина ще певний час продовжувала зберігати деяку автономію. Козацьку державу очолював гетьман, який юридично обирався Генеральною військовою радою. При гетьмані діяла рада старшин, що збиралася тричі на рік на великі

свята. Фактично обрання гетьмана було справою, що погоджувалася між старшиною та царською владою і остаточно вирішувалася в Петербурзі. За полкового устрою гетьман мав величезну владу — він визначав, хто буде вписаний в компут (особливий перепис козацької старшини) і стане козаком, він призначав старшин, займаючому старшинську посаду належало мати рангову землю як плату за службу, і саме гетьман своїми універсалами роздавав старшині села, хутори, млини, ставочки та ін. Але гетьман був повністю залежним від царської влади. І тому єдиним способом змінити очільника козацької держави або хоча б вплинути на нього став донос, і цим способом старшина широко користувалась. В свою чергу, доносами користувався і гетьман, а царська милість полягала у тому, що розслідування скарг доручалось тому, на кого скаржилися. Така нестійкість службової позиції старшини компенсувалась енергійним збагаченням, що подекуди набувало безсоромних форм. Наприклад, батько майбутніх графів Безбородьків, генеральний писар Андрій Безбородько за хабарі роздавав урядові посади у такій кількості, що навіть найбільша уява не могла знайти цьому пояснення.

Військова (з часів Б. Хмельницького — генеральна) старшина складалася з писаря, обозного, двох суддів, двох осавулів, хорунжого,

бунчужного та підскарбія. Генерального писаря іноземці називали канцлером, оскільки його функції відповідали аналогічним функціям канцлера у Європі. Генеральний обозний завідував артилерією і всією інженерною справою та мав власну велику канцелярію. Генеральні осавули — військові чиновники для особливих доручень, щось на зразок ад'ютантів. Такі ж функції виконували хорунжі та бунчужні, у яких від історичних ролей охоронців гетьманських клейнодів залишились тільки назви. Посада генерального хорунжого була фактично щаблем до полковницької. До генеральної старшини належали також бунчукові товариші, які жодних спеціальних функцій в уряді не мали, але, служачи у полках, підпорядковувалися гетьманській владі так, як і генеральна старшина.

Територія Гетьманщини у XVIII ст., як і раніше, поділялася на військово-адміністративні одиниці — полки і сотні. Полкова й сотенна старшина водночас була і військовою, і адміністративною владою. Сотня повинна була поставити близько ста збройних козаків, але найчастіше вона складалася з сорока-п'ятдесяти чоловік. Сотні поділялися на курені, до яких входили чотири-п'ять сіл. Сотенний уряд діяв у сотенному містечку. Полкових міст наприкінці XVII — середині XVIII ст. було десять: Стародуб, Чернігів, Ніжин, Прилуки, Київ, Переяслав, Лубни,

Гадяч, Полтава, Миргород. Полк налічував від 7–8 до 20 сотень і в середньому близько 1000 козаків.

Столицею Гетьманщини після розгрому і спалення Батурина російськими військами під час війни зі шведами став Глухів (сучасна Чернігівщина), невелике містечко неподалік від російського кордону.

Продовжували існувати також значною мірою своя система права і судочинства, міське самоуправління, національні збройні сили — козацьке військо. Але автономія Гетьманщини значно обмежувалася: було відсутнє право на самостійну зовнішньополітичну діяльність, збройні сили підпорядковувалися російському командуванню, судочинство і адміністрація знаходилися під постійним контролем, відтак гетьманський уряд в окремі періоди замінювався спеціальними органами російської адміністрації для управління Гетьманщиною — Малоросійською колегією (1722–1727 рр.) або Правлінням гетьманського уряду (1734–1750 рр.). Українська церква стала митрополією Православної Російської церкви, керованою з часів Петра I державною установою — Священним Синодом.

Тепер перейдемо до наступного політичного утворення — Запорізької Січі. Після повернення у 1734 р. на контрольовані Росією території аж до знищення її Катериною II у 1775 р. вона була

фактично самостійною. Козацькі зимівники, криті очеретом рибальські хати були розкидані від Інгулу й Бугу до Кальміусу. У мирний час на цій території було багато козацьких форпостів, що вели розвідницьку службу; у роки війни, крім участі в бойових діях у складі піхоти та особливо іррегулярної кінноти, запорожці стали неоціненними охоронцями зимових аванпостів, бо у XVIII ст. війна зазвичай припинялась восени. По тім росіяни й турки відводили війська на зимові квартири, але татари робили набіги саме взимку, по снігу. Тож охорона зимових квартир системою кінних аванпостів покладалась виключно на запорожців.

Слобожанщина мала такий самий полковий устрій, як і Гетьманщина, але підпорядковувалася безпосередньо російським властям, натомість Лівобережна Україна мала свого гетьмана і Генеральну Військову Канцелярію, що здійснювали державно-владні функції, у тому числі й військові.

Отже, до початку 80-х рр. XVIII ст., коли було скасовано полково-сотенний устрій (і особливо до ліквідації 1764 р. гетьманства), незважаючи на те, що російський уряд утискував козацьку Україну, відбирав від неї рештки державності, поступово перетворюючи її на провінцію імперії, Лівобережна Україна, зокрема Гетьманщина, в очах українського народу впродовж століття символізувала всю

Україну, а українська старшина, яка перебрала від козацтва роль політичного лідера, продовжувала боротьбу за збереження її широких автономних прав.

Після смерті царя Петра I Росія вступила в «епоху дворцевих переворотів», яка тривала з 1725-го по 1762 рік. Цей період характеризується захопленням політичної влади, що супроводжується боротьбою придворних груп і здійснюється, як правило, за підтримки гвардійських полків.

1741 рік увійшов у історію Росії як рік чергового перевороту, в результаті якого російською імператрицею стала Єлизавета Петрівна, молодша дочка Петра I. 25 квітня 1742 р. відбулася коронація Єлизавети Петрівни.

Обрання К. Розумовського на гетьманство

Велике значення для подальшої долі України-Гетьманщини мало правління доньки Петра Великого — російської імператриці Єлизавети Петрівни. За існуючою вже традицією після її сходження на престол були обрані депутати від українського старшинського уряду для клопотання в українських справах перед новою російською імператрицею. Діяльність української

делегації при царському дворі, що тривала майже цілий рік, виявилася досить успішною: було видано імператорський указ щодо зменшення податкового тиску на населення України (з огляду на величезні збитки, що їх зазнав український народ внаслідок утримання російського війська під час війни з Туреччиною); виключне право на розміщення як військових частин, так і заїжджого російського чиновництва в Гетьманщині отримала місцева старшина; категорично заборонялося російським поміщикам, які мали маєтки в Україні, закріпачувати місцеве населення. У зв'язку з постійними скаргами від усіх верств населення, а також козацької адміністрації усіх рівнів на часті випадки насилля і наруги щодо них з боку офіцерів російських гарнізонів, останні отримали суворе попередження: під страхом тяжкого покарання не припускатися у майбутньому подібних дій. Було підтверджено міські привілеї Києву, одержані ним від Петра I, зокрема на прохання київської міської влади і усіх міщан підтверджувалися права останніх на їхні прибутки і нерухомість. До того ж міським мешканцям Києва дозволялася вільна торгівля різними промисловими і продовольчими товарами та володіння угіддями, сіножатями, вигонами (за надані переваги і пільги кияни повинні були щорічно сплачувати до державної скарбниці 600 крб.); скасовувалася заборона Генеральної

Військової Канцелярії 1739 р. щодо традиційного права переходу українських селян з місця на місце у межах кордонів України-Гетьманщини.

Пік надзвичайної прихильності російської придворної верхівки до всього українського припав на літо 1744 р., коли імператриця Єлизавета Петрівна здійснила тривалу подорож до України-Гетьманщини, зокрема до міст Глухова і Києва, а також відвідала рідні місця свого фаворита Олексія Розумовського — містечко Козелець на Чернігівщині. (Після царя Петра I це були перші відвідини України російським монархом.) Сама ж поїздка Єлизавети Петрівни відзначалася надзвичайною помпезністю і урочистістю.

16 жовтня 1749 р. було видано царський указ, яким оголошувалося про відправлення до Глухова спеціального царського представника графа І. Гендрикова для присутності на виборах нового гетьмана України. Водночас з С. — Петербурга були відпущені додому з багатими подарунками й українські депутати, які перебували там досить тривалий час. Ці депутати привезли до Глухова царську грамоту, одержану в Колегії іноземних справ, у якій йшлося про те, що «быть в Малой России гетману по-прежнему». Водночас у цій грамоті імператриця Єлизавета Петрівна урочисто пообіцяла своїм вірним підданам, малоросійському народу «все вольности, права и привилегии,

которые от времени принятия под державу Всероссийскую гетмана Богдана Хмельницкого с Войском Запорожским и со всем Малороссийским народом... имели, свято, ненарушимо и цело содержать...» Зрозуміло, що подібні заяви російського правління були лише формальними деклараціями, однак найпрогресивніша частина української старшини, плекаючи надії на відновлення української державності зразка Б. Хмельницького, захопилася за цю рятівну для Лівобережної України як автономії соломинку.

Отже, сценарій «обрання» гетьмана, розроблений і санкціонований у Петербурзі, почав втілюватися в життя. У січні 1750 р. до Глухова прибув граф І. Гендриков, першочерговим завданням якого було ознайомлення української старшинської верхівки з бажанням Петербурга бачити на посаді гетьмана саме молодшого брата фаворита імператриці Олексія Розумовського Кирила. Це означало, що процедура виборів буде лише формальною, оскільки «побажання» російської столиці українській старшині слід було розуміти як наказ.

Але, щоб зберегти хоч видимість законності та традиційності обрання нового гетьмана, 18 січня 1750 р. на зібранні в Генеральній Військовій Канцелярії генеральна старшина, виконуючи наполягання графа І. Гендрикова, звернулася до

російської цариці Єлизавети Петрівни з окремим «проханням» дозволити «обрати» гетьманом Кирила Григоровича Розумовського. Через місяць після цього царський посланець зібрав у Глухові військову старшину, включно до сотників, а також представників вищого православного духовенства в Україні. На цьому зібранні й було оголошено про «всенародне» бажання обрати в гетьмани графа Кирила Розумовського.

22 лютого 1750 р. мешканці Глухова стали свідками урочистої події, що ознаменувала початок нового і, як виявилось, останнього за часів Російської імперії етапу розвитку Української держави. З самого ранку за гарматними пострілами, що пролунали як сигнал, на міському майдані зібрався великий натовп. Сюди прибули й усі десять козацьких полків. За даними Генеральної Військової Канцелярії, що надійшли з усіх десяти полкових канцелярій, на обрання гетьмана до м. Глухова прибуло 5318 чол. старшини («військових чинів») і рядових козаків. Окрім того, там перебували ще три компанійські полки загальною кількістю у 217 чол., а також солдати Глухівського гарнізону.

Водночас у будинку, відведеному для графа І. Гендрикова, почали збиратися представники старшини та українського вищого духовенства на чолі з митрополитом Тимофієм Щербацьким. О 9-й

годині ранку розпочалася церемонія обрання гетьмана. З двору російського посланця у супроводі загону озброєних козаків, російських гренадерів і військових музикантів виїхала споряджена карета, у якій знаходилися граф І. Гендриков зі своїми асистентами та секретар Колегії закордонних справ Степан Писарєв. Останній тримав у руках велику срібну з позолотою тацю, на якій лежала царська Жалувана грамота на гетьманство. Слідом за каретою представники старшини (зокрема, генеральної: суддя Яким Горленко, підскарбій Михайло Скоропадський, писар Андрій Безбородько, хорунжий Микола Ханенко, бунчужний Дем'ян Оболонський, а також бунчукові товариші Іван Гамалея, Яків Маркович, Федір Ширяй, Іван Жоравка, Ілько Журман та ін.) несли російські та українські прапори, а також гетьманські клейноди: булаву, бунчук і печатку. З прибуттям карети на майдан, де знаходився спеціально споруджений постамент, царська грамота й гетьманські клейноди були покладені на два столи. Прапороносці стали обіч столу. Поруч розташувалися почесні гості й генеральна старшина, а решта панства — навколо.

Відкрив урочисте зібрання Глухівської ради 1750 р. граф І. Гендриков, який нагадав про волю імператриці Єлизавети Петрівни відновити гетьманство в Україні й закликав присутніх

«избрать меж себя из природных своих людей гетмана, по малороссийским своим правам и вольностям, вольными голосами». Потім С. Писарев голосно зачитав Жалувану грамоту, а митрополит Т. Щербацький висловив глибоку подяку цариці Єлизаветі Петрівні. За давнім козацьким церемоніалом граф І. Гендриков, повертаючись на всі боки, кілька разів голосно запитав присутніх, кого вони бажають собі в гетьмани? Відповідь, вже давно підготовлена, була одностайною — графа Кирила Григоровича Розумовського! Та особливо голосно вигукували ім'я молодшого Розумовського найобізнаніші щодо всіх деталей цієї церемонії кола — старшина й духовенство. За стародавнім козацьким звичаєм усі присутні тричі прокричали: «Графа Кирила Григоровича Розумовського!», що означало остаточну відповідь.

Після святкової канонади з 101 гармати й пострілів з козацьких рушниць царську Жалувану грамоту й гетьманські клейноди занесли до Миколаївської церкви, де відбулася урочиста літургія. Потім у резиденції І. Гендрикова пройшов великий бенкет, під час якого генеральна старшина подарувала особисто господарю 10 тисяч крб., а всій графській свиті — 3 тисячі крб. Не забули й за простолоуд, якому на відзначення свята, що під гуркіт гармат тривало допізна, виділили понад 200

відер горілки. Грошові витрати з державної скарбниці на організацію й проведення самого свята виглядали наступним чином: стіл для почесних гостей й козацької старшини обійшовся у 100 крб., купівля «простого вина» для козаків і солдатів глухівського гарнізону — у 245 крб., інші витрати («потребные расходы») становили 180 крб. Загальна сума витрат становила 525 карбованців.

Чудернацькою видавалась українцям ця церемонія «обрання» гетьмана. Більшість були щиро раді цій події: саме слово «гетьман» мало для них відбиток якоїсь чарівності й магичності, до того ж козацтву було надано багато привілеїв, і всі тішились сподіваннями на нові привілеї із Петербурга, хоча саме обрання нагадувало прямий примус до присяги. Тому старі козаки мовчки хитали головами, відчуваючи, що прийшли нові часи, які назавжди змінили героїчну епоху П. Конашевича-Сагайдачного та Б. Хмельницького. Вони ніколи навіть у сні не могли побачити таку церемонію обрання на гетьманство. Та й сам Кирило Григорович Розумовський, як відзначали його рідні пізніше, не вважав себе справжнім гетьманом України, називаючи останнім справжнім гетьманом України Івана Мазепу.

Царським указом від 5 червня 1750 р., імператриця Єлизавета Петрівна затвердила «обрання» К. Розумовського гетьманом

Лівобережної України (хоча офіційно він титулувався «...всея Малыя России обеих сторон Днепра... гетман»), а у жовтні того ж року під його владу передали й Запорізьку Січ. Резиденцією нового гетьмана стало місто Батурин, що свого часу зазнало жахливих руйнувань і пограбувань за наказом Петра I з боку російського карального загону, очолюваного князем О. Меншиковим.

Що стосується повноважень гетьмана К. Розумовського у плані призначення на посади, то в спеціальному указі імператриці 1750 р. йшлося, що ніхто не може бути пожалуваним у будь-який чин без спеціального донесення про конкретного претендента її Імператорській Величності.

Відбулися зміни і у відправленні церковних літургій. Зокрема, виконуючи указ імператриці, київський митрополит зробив спеціальне розпорядження. Згідно нього нового гетьмана у всіх церквах мали згадувати, як «благородного Кирилла гетмана». Але як відомо, подібне титулування не сподобалося самому К. Розумовському, і через певний час митрополит розіслав нове розпорядження, за яким наказував «ясновельможного господина Малыя России, обеих сторон Днепра и войска Запорожского гетмана, Е. И. В. действительного камергера, Императорской Санкт-Петербургской академии наук президента, лейб-гвардии Измайловского полка подполковника

и ордена Святого Александра Невского, также Польского Белого орла и Гольштинского Святыя Анны кавалера, Российской империи графа Кирилла Григорьевича Разумовского» іменувати, як «высоко и благоуродженного графа Кирилла Григорьевича, гетмана Малыя России». Але справа на цьому не завершилася, і вже через рік митрополит розсилає у всі єпархії нове розпорядження, у якому К. Розумовського наказано згадувати, як «высоко и благоуродженного сиятельного графа Кирилла Григорьевича, гетмана Малыя России». В особливих випадках, коли священники не можуть вимовити таке формулювання, дозволялося його спрощувати до «сиятельного графа Кирилла Григорьевича».

Окрім цього, у 1750 р. імператриця Єлизавета Петрівна підписала ряд наказів, за якими гетьман К. Розумовський при урочистих та публічних церемоніях отримував місце поряд з генерал-фельдмаршалами, вважаючись рівним їм. До того ж новообраному гетьману передавалися всі прибутки із гетьманських маєтностей (грошима, хлібом, вином та іншими продуктами), які були зібрані до його обрання. Нарешті, так як Кирило Григорович «против других гетманов имел ту отличность», що був графом Російської імперії, а імператриця Єлизавета Петрівна мала до його особи особливу довіру, то було наказано у

грамотах, що відправлялися до нього із Колегії закордонних справ, до титулу гетьмана додавати предикат (звернення): «высоко и благородного».

Імператриця також наказала спеціально для К. Розумовського виготовити нові клейноди з прикрасами із дорогоцінного каміння вартістю до 1 500 крб. Для цього були розроблені навіть спеціальні креслення. Але зважаючи на час, необхідний для їх виготовлення, на момент обрання гетьманом Кирило Григорович отримав ще старі клейноди.

13 березня 1751 р. новообраний гетьман, який все ще залишався у Петербурзі, урочисто присягнув в придворній церкві імператриці Єлизаветі Петрівні «верным, добрым и послушным рабом и подданным быть... чин гетманства над Войском Запорожским и над народом малороссийским верно и постоянно содержать и все то войско и народ малороссийский к верности, к службе и послушанию приводит и ни с которыми посторонними государями без ведома и без указа Е. И. В. никакой переписки и пересылки собою не имеют...»

Виголосивши й підписавши присягу, текст якої засвідчував повну залежність гетьмана України від Росії, К. Розумовський одержав з рук російської

імператриці Єлизавети Петрівни гетьманську булаву та інші клейноди.

Так з волі доньки того, хто руйнував українську державність, було відновлено гетьманське управління в Лівобережній Україні, якою став правити не чужинець, а «его сіятельство, граф Кирило Григорович Розумовський, яко природный Малой Росіи сын», людина-представник вищої петербурзької еліти, рідний брат всемогутнього царського фаворита, а тому це породжувало у козацької старшини сподівання на реальне відновлення автономних прав Гетьманщини.

Брати Розумовські

Як вже згадувалося вище, у листопаді 1741 р. в Петербурзі стався черговий дворцовий переворот, внаслідок якого російський імператорський престол посіла дочка Петра I — Єлизавета Петрівна. Ця подія мала велике значення і для України, її подальшої долі, адже фаворитом імператриці на той час був Олексій Розумовський, українець за походженням.

Народився Олексій на хуторі Лемеші (нині село Козелецького р-ну Чернігівської обл.) у родині реєстрового козака Григорія Розума та його дружини Наталії Розумихи. На сьогоднішній день

існують дві версії щодо походження роду Розумовських та їх прізвища. Так, біограф родини Розумовських кінця ХІХ ст. князь О. Васильчиков є автором більш поширеної версії, за якою прізвище Розум є насправді прізвиськом, яке отримав дід Олексія та Кирила від односельчан за постійно повторюваний ним вираз у сп'янілому стані «що то за розум, що то за голова». Натомість сучасний історик О. Путро опирається на дані віршованого родоводу, що був створений на замовлення видатним українським філософом Михайлом Козачинським і вручений О. Розумовському у 1744 р. У цьому родоводі походження Розумовських виводилося від відомого князівського роду Рожинських. Прадідом Олексія та Кирила нібито був Роман Рожинський, який за кмітливість і природний розум був відомий у народі як Роман Розум. Таке ж прізвисько носив і дід братів Яків, але не за п'яні вислови, а «от важности и расторопности ума». На жаль, перевірити достовірність князівського походження роду Розумовських неможливо, оскільки документальних даних про перехід Якова з шляхетського стану до козацького, як це сказано у родоводі, немає.

Та з упевненістю можна говорити про власне родину Олексія та Кирила Розумовських. Так, їх батько Григорій любляв погуляти у шинку на

зароблені ним гроші, залишаючи досить часто свою сім'ю без коштів. Натомість мати Наталія була жінкою розумною та розсудливою, її поважали на хуторі та у найближчих селах. Всього у подружжя Розумів було шестеро дітей: сини Данило, Олексій та Кирило і дочки — Агафія, Анна та Віра. Про першого сина, Данила, відомо лише те, що він був набагато старшим від своїх братів та помер, коли найменшому — Кирилу — виповнилося трохи більше 10 років.

Дивовижно склалася доля середнього сина Григорія Розума Олексія. Спочатку він був пастухом громадської худоби, але приваблива зовнішність, гарний голос та бажання навчатися привернули до нього увагу місцевого духовенства. Та Григорій Якович не підтримував ці нахили свого середнього сина, тож Олексій змушений був таємно ходити на навчання до дяка сусіднього села Чемер. Одного разу, повертаючись із шинку, батько побачив сина, що читав книгу. До цього вже не раз діставалось Олексію за свою любов до науки. Цього разу сп'янілий Григорій схопився за сокиру та кинувся за сином, що почав кружляти навколо будинку. Побачивши, що йому не врятуватися від батьківської руки, хлопець кинувся навікача з двору і більше не повертався до отчого дому. Оселившись у чемерського дяка, Олексій продовжував вчитися грамоті та церковному співу і

на свята виступав у складі місцевого церковного хору.

На Різдвяні свята 1731 р. через с. Чемер проїжджав, повертаючись з Угорщини, російський полковник Федір Вишневський і випадково почув у місцевій церкві спів молодого козака Олексія Розума. Чудовий голос і приваблива зовнішність юнака зробили свою справу — Ф. Вишневський запросив його до Петербурга співати у придворному хорі, на що Олексій охоче погодився. І нібито за три дні до Різдва 1731 р., коли полковник Ф. Вишневський зустрів старшого сина Григорія Розума, його дружині Наталії наснився віщий сон — начебто у її козацькій хаті під дубовим сволоком засяяли водночас і сонце, і місяць, і зорі. Цей сон, незважаючи на глузування сусідів, вона розтлумачила як пророцтво казкового майбутнього її дітей.

Так 22-річним юнаком О. Розумовський потрапив до придворного хору у Петербурзі. У столиці на Олексія чекала приємна несподіванка. Тут він зустрів багато земляків. У першій половині XVIII ст. при імператорському дворі була мода на все етнографічне українське, починаючи з українських пісень та музики і закінчуючи українськими стравами. Дворянство вищого рангу користувалося послугами українських бандуристів, бандурщиць, «малоросіянок-воспівальниць»;

придворні ж співаки при царському дворі набирались виключно з «черкасов» (українців). До речі, тоді майже всі вищі церковні посади в столиці обіймали саме вихідці з України.

Проте у придворному хорі Олексій Розум перебував недовго. Сталася подія, що остаточно визначила його майбутню долю: цесарівна Єлизавета Петрівна, яка відвідувала богослужіння у придворній церкві, була вражена чудовим голосом молодого українського співака. Коли ж на вимогу царівни юнак постав перед нею, глибоке почуття охопило Єлизавету Петрівну. Високий, стрункий, смаглявий, з гарними чорними очима, Олексій Розум припав до душі молодій царівні. У своєму щоденнику Єлизавета писала, що він був одним з найкрасивіших чоловіків, яких вона бачила на своєму віці.

Чудовий голос та прекрасна зовнішність стала причиною зарахування молодого співака до капели Єлизавети Петрівни. Щоправда, як стверджують історики, другий фактор мав перевагу над першим. Це підтверджується тим, що невдовзі Олексій Розум втратив голос, але був переведений до оркестру бандуристів і продовжував користуватися прихильністю цесарівни.

Після цього розпочинається кар'єрне сходження козацького сина поневоленої України до найвищих посад та титулів імперії-поневолювачки.